

«СЛОВА ТА МУЗИКА»

(про харківську прем'єру п'єси світового класика драми абсурду на камерній сцені «СхідОпера»).

Слова та музика... хто з них точніший у передачі людського почуття, хто влучніше потрапляє нам у серце? Та чи слід взагалі обирати?

У 1961 році Семюел Бекет створив радіоп'єсу «Слова та музика». Її жанр однозначно вказує на переважаючий слуховий аспект сприйняття. У своїй п'єсі Бекет персоніфікує Слова та Музику і називає їх невігядливими односкладними іменами: Джо та Боб, ніби цих хлопців ви могли б зустріти будь-де та будь-коли (звісно, якщо ви бувалий американський громадянин). А й дійсно, наша щоденна рутинна зазвичай не виводить слово та музику на якийсь абстрактний, високий рівень. Слово Бекета знесилене, хворобливе. Займаючи такі вічні теми, як любов, душа, скінченність людського віку, Джо вимовляє обірвані фрази з останніх сил. Хрип, третій персонаж п'єси, якого Джо називає не інакше, як «мій пане», постійно змушує Слово звучати. Ця ситуація, актуальна півсторіччя тому, стала ще ,більш нагальною нині, коли ми всі відчуваємо тиск величезних потоків інформації, внаслідок чого майже не сприймаємо такі слова, як «любов» чи «душа» без присмаку банальності та відчуття нещирості. Недарма Джо задається питанням «Чи маємо ми на увазі любов, коли говоримо «любов»? Душу, коли говоримо «душа»?»

Нещирість, втім, зовсім не притаманна музиці. Вона може бути поганою чи хорошою, глибокою чи поверхневою, втім аж ніяк не нещирою. Музика у п'єсі Бекета чутливо реагує на репліки Хрипа та його «замовлення», наприклад, коли той вимовляє «Любов», ансамбль починає грати загадкову та експресивну тему, або ж втілюючи у звуках тему «Вік», яка постає трохи згодом, коли музика немов застигає, відтворюючи один і той самий акорд, створюючи ефект кволості, непевності. Показово, що Джо з важкістю переносить ці звуки, благаючи їх стихнути, зупинитись.

Існувало декілька варіантів музичної складової п'єси. Автором першого став кузен драматурга Джон Стюарт Бекет, проте, він з часом відмовився

давати дозвіл на використання його музики внаслідок власної невпевненості в ній. Тож Бекету довелося шукати іншого композитора. Ним став талановитий американець Мортон Фелдман, разом з яким у 1977 році Бекет написав анти-оперу «Ні...» («Neither»). Десятьма роками пізніше Фелдман створив музику до радіо-спектаклю Бекета, і саме в цій версії зараз існує переважна кількість аудіо записів «Слів та Музики». Музична складова спектаклю та Музика як персонаж не завжди втілена у виразних розгорнутих темах, деколи вона являє собою таємничі «шурхотіння», короткі репліки, або ж навіть просте настроювання інструментів. Музика, яка репрезентує увесь звуковий світ, полишений слів – ось, хто такий Боб. Світ, що торкнеться безпосередньо твого серця, змінить настрої, налякає або здивує, опише власною мовою такі поняття, як «вік», «любов», «душа» або ж навіть «обличчя».

Дати точне позначення ким є Хрип, видається складним. Він може бути як творцем, в руках якого взаємодіють мистецтво слова та музики, або ж просто людиною, яка жадає до розради за допомогою цих двох. У будь-якому випадку, ми розуміємо, що персонаж Хрипа є самотнім (наприкінці вистави він кличе Лілі, вочевидь, його кохання), і ця самотність посилюється почуттям старості. Єдиними його супутниками є Джо і Боб, і з ними старий часом обходиться не дуже лагідно. Його накази супроводжуються різкими ударами палиці, а інколи він викрикує «Собаки!». Втім, коли моменти гніву минають, він повторює: «Мої розрадники». Джо і Боб з самого початку поводяться як суперники, і Хрип прагне їх поєднати. В його репліках можна почути: «А тепер разом», або ж «Будьте друзями». Втім, спроби Джо проспівувати разом із Бобом слова приносять першому біль, а спів виходить кволим та понурим.

Постановка п'єси безумовно є подією в культурно-мистецькому житті Харкова та України, адже «Слова та музика» вперше йшли українською мовою. Переклад здійснила талановита поетеса Наталія Маринчак, а автором постановки стала Карина Климентовська. У ролі Хрипа виступив Микола

Осипов, а ролі Джо та Боба виконували Армен Калоян та Сергій Горкуша, який керував інструментальним ансамблем «Схід ОПЕРА Ensemble». Сама Наталія Маринчак зіграла роль, яка не була передбачена Беккетом – вона прекрасно втілила своїм голосом ваблячий образ Лілі, до якої схвильовано питається Хрип, згадуючи свою кохану.

Постановка радіо-п'єси на сцені, яку *споглядає* (тобто, сприймає оком) глядач, змінює розставлені акценти та пропонує нові можливості інтерпретації простору. Так. Джо і Боб знаходилися на другому ярусі камерної сцени СХІД ОПЕРА (роль якої виконувало фойє ХАТОБу), в той час як Хрип знаходився внизу, посередині сцени. Глядач не мав змоги побачити музикантів, він міг дивитися лише на Боба (Сергія Горкушу, який, окрім функції диригента, мав відігравати німу роль). Мінімалізм в оформленні сцени та костюмів акторів підкреслював першочергову роль звукової складової: слова, музики, шуму та тиші. Найяскравішим у візуальному оформленні акцентом стало світло, гра з яким додавала нових нашарувань у стереофонічному звучанні простору.

Явна концептуальність п'єси поставила перед акторами певні задачі. Мова тіла як засіб втілення образу в даному випадку не відіграла провідної ролі. Натомість, такі елементи, як інтонація, темп, висота звучання, гучність та темброве забарвлення вимагали до себе особливої уваги. Кожне слово мало нести своє смислове навантаження, кожен повтор ставав важливим елементом композиції. Армен Калоян уникав швидких пасажів, промовляючи кожну фразу ніби скрізь нестерпний біль, що виразно відобразило образ стомленого та страждаючого слова. Інколи, втім, складалося враження, що актору не вистачало впевненості та твердості розуміння того, що відбувається. Образ Хрипа у виконанні Осипова видався цілісним та загадково-містичним, що вдало вписувалося в екзистенціальний настрій п'єси. Втім, деякі паузи у взаємодії акторів здавалися трохи затягнутими та не до кінця продуманими, адже увага до тиші має бути на рівні з увагою до звуку. Та найбільше на атмосферу спектаклю вплинула музична складова.

Втілення партитур музики XX століття стикається із специфічними проблемами, адже композитори прагнуть до індивідуальних рішень, мислять категоріями, що відрізняються від тих, до яких звик відвідувач філармонії. Серед елементів музичної мови на перший план виходить тембр, звук мислиться як самостійна та самодостатня категорія. Схід ОПЕРА Ensemble під керівництвом Сергія Горкуші порадував своєю злагодженістю, цільністю звучання, надаючи слухачеві почути чистоту тонких тембрових поєднань.

Питання, що їх торкається Семюел Бекет, набувають нових конотацій у безпосередньому втіленні, чи мова йде про радіо, чи про сценічну постановку. Тож кожна нова вистава дає глядачеві рідкісну можливість опинитися в епіцентрі вирування абстрактних ідей та слідкувати за їх втіленням, ставити для себе нові питання та намагатися знайти відповіді. Чекатимемо з нетерпінням нових прем'єр, нових приводів для роздумів та світової класики українською.